

Otevřené primárky jako alternativa volby kandidátů

18.dubna 2010 Zbyněk Klíč

Jednou z možností, jak omezit machinace uvnitř členské základny, je otevření primárek široké veřejnosti, resp. příznivcům strany. Inspiraci má takový postup zejména ve Spojených státech, kde primárky fungují již od roku 1903.

Primárky existují v USA v několika podobách. Prvním typem jsou u nás známé uzavřené primárky, které registrují voliče dané strany, případně takové, kteří veřejně vyjádří svoji náklonnost ve straně. Druhým základním typem jsou otevřené primárky, které umožňují vybírat stranického kandidáta voličům kterékoliv strany. Voliči tak mohou střídavě ovlivňovat kandidátky různých stran, což však způsobuje i problém známý pod názvem „raiding“, který spočívá v tom, že voliči jedné strany volí masivně v primárkách druhé strany, aby tak dostali na volitelné místo nejslabšího kandidáta. Empirické průzkumy v USA však ukázaly, že podobný postup strany příliš nepoužívají.

Potom existují mezistupně mezi jednotlivými typy - polootevřené primárky, které umožňují hlasovat i nezařazeným voličům, kteří však na rozdíl od straníků volí neveřejně za plentou, a polootevřené primárky, jichž se účastní voliči, kteří předem deklarují svou podporu. Typ primárek je odlišný stát od státu, každá strana může používat libovolný typ výběru kandidátů a teoreticky odlišný může být i den, kdy samotné primárky probíhají.

Existují ale samozřejmě i příklady z Evropy. Otevřené primárky použila v Itálii v roce 2005 středolevicová koalice Olivovník. Uzavřený, avšak velmi liberální způsob volby kandidátů má i nizozemská strana D66, jejíž členové mají právo navrhnout kandidáty, a to nejpozději šest měsíců před termínem odevzdání kandidátek. V každém volebním území (kieskring) se poté konají předvolby, kdy všichni členové dostanou abecedně seřazený seznam se všemi navrženými kandidáty (obsahující jejich jména a základní informace v rozsahu nejvýše 300 slov). Poté má každý člen právo vybrat 25 jmen, která libovolně seřadí a odešle tzv. národní volební komisi. Komise sestaví seznam s celkově čtyřiceti nejúspěšnějšími kandidáty a rozešle jej opět všem členům. Od roku 1986 má komise právo k této listině připojit listinu vlastní s nejvýše dvaceti jmény (která nemusí být rozdílná od jmen na první listině!) a členové určí konečné pořadí jednotlivých kandidátů. Výjimku představuje volební lídr, který je volen na celostátním sjezdu.

Výhody a nevýhody

Otevřené či polootevřené primárky mají samozřejmě své výhody i nevýhody. Zvyšují sounáležitost příznivců s jejich stranou, oslabují vliv silných stranických klik a také jim berou důvod nabírat masy nových členů, či dokonce mrtvých duší. Nevýhodou je samozřejmě možnost ovlivnění primárek konkurenční stranou (viz výše) nebo hrozba volby populistických osobností, které nebudou zcela v souladu se stranickou linií, což může poté straně činit potíže při následném prosazování volebního programu.

Princip polootevřených primárek použila v poslední době například Strana svobodných občanů

a Liberálové.cz, kteří tímto způsobem vybírali kandidáty do voleb do Evropského parlamentu v roce 2009, aktuálně vybírají lídry do voleb tímto způsobem Věci veřejné. V obou případech probíhala/probíhá volba prostřednictvím internetu, což značně zjednodušuje možnost zneužití konkurenčními subjekty. ODS je zatím na půli cesty, když databázi podporovatelů již má v rámci Modrého týmu, ti však zatím do voleb (pokud nejsou členy ODS) nezasahují. Sociální demokracie plně otevřené primárky využila před prezidentskými volbami v roce 2008, kdy se občanů ptala, kdo by pro ně byl ideálním kandidátem na prezidenta.

Princip otevřených primárek je jistě zásadním krokem a změnou oproti stávajícímu stavu, na druhou stranou je však možností, jak minimalizovat problémy umělého náboru členů, jak se s ním dnes strany potýkají.

Zdroje: Studie parlamentního institutu 1.186, listopad 2007, Necenzurované noviny 6/1996